

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE pitää perusteltuna kansallisen demokratiaohjelman laatimista. Ohjelman painopisteitä ovat äänestysaktiivisuuden edistäminen, lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen sekä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen kehittäminen.

AMKE pitää valittuja painopisteitä tärkeinä, mutta toteaa, että myös aikuisväestössä äänestysaktiivisuuden ja osallisuuden vahvistaminen ovat tärkeitä teemoja.

AMKE katsoo, että ohjelma vielä hyvin yleisluoteinen. Seuraavassa vaiheessa ohjelmaa tulee viedä konkreettisempaan suuntaan niin toimenpiteiden, vastuutahojen kuin aikataulun osalta. Valmistelussa on hyvä käydä vuoropuhelua mm. koulutuksen järjestäjien kanssa.

AMKE lausuu luonnoksen tavoitelinjauksista 1–5 ammatillisen koulutuksen järjestäjien näkökulmasta.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

AMKE pitää tavoitelinjausta äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi tärkeänä. Ohjelmassa tulisi kuitenkin kuvata selkeämmin äänestysaktiivisuudessa tapahtunutta eriytymiskehitystä, jotta myös esimerkiksi oppilaitostasolla osataan suunnitella ja kohdentaa tarvittavia toimia eri kohderyhmille.

Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2023 eduskuntavaaleissa naisten äänestysprosentti oli

19-vuotiaiden ikäryhmässä yli 10 prosenttiyksikköä ja 20–24-vuotiaissa lähes 10 prosenttiyksikköä miesten vastaavaa suurempi. Äänioikeutettujen maahanmuuttajataustaisten äänestysaktiivisuus oli peräti 32 prosenttiyksikköä matalampi kuin Suomessa syntyneillä. Myös koulutuksella oli selvä yhteys äänestysaktiivisuuteen. Korkeakoulututkinnon suorittaneet äänestivät keskimääräistä useammin kuin mm. toisen asteen tutkinnon suorittaneet.

AMKE toteaa, että Nuorten vaalien järjestäminen on hyvä tapa tutustuttaa lapset ja nuoret vaaleihin ja äänestämiseen.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,**
- **äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,**
- **kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,**
- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

-

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

AMKE korostaa, että eri toimijoiden yhteistyö ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa on tärkeää niin äänestysaktiivisuuden, kuin osallisuuden vahvistamiseksi. Ammatillisen koulutuksen laaja kohderyhmä kattaa oppivelvolliset nuoret, vailla perusasteen koulutusta olevat, vaativaa erityistä tukea tarvitsevat, työssä olevat, ammatinvaihtajat, työttömät sekä työttömyysuhan alaiset. Ammatillinen koulutus on myös yleisin koulutuspolku maahanmuuttajataustaisille henkilöille.

Äänestyshaluttomuuteen on monia syitä, esimerkiksi tietämättömyys asioista, joihin voi äänestämällä vaikuttaa tai vaikeus löytää itseä puhuttelevaa ehdokasta. Puolueiden tulisi asettaa ehdokkaiksi riittävästi mm. nuoria ja maahanmuuttajataustaisia.

AMKE toteaa, että opiskelijakuntatoiminta ja valtakunnalliset opiskelijajärjestöt ovat hyviä kasvualustoja politiikkaan. Kansallinen koulutuksen arviointineuvosto KARVI arvioi vuosina 2020–2021 opiskelijoiden kasvua aktiiviseksi ja kriittiseksi kansalaisiksi ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa. Arvioinnin kehittämissuosituksissa todettiin, että opiskelijakuntien hallituksen kokoonpanossa tulisi huomioida nykyistä paremmin opiskelijakunnan moninaisuus, kuten opiskelijoiden sukupuoli-identiteetti ja kulttuurinen tausta sekä ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden ikä ja koulutusala.

Tavoitelinjauksessa 2 ehdotettujen toimenpiteiden lisäksi AMKE pitää tärkeänä, että poliitikot kohtaavat nuoria paitsi sosiaalisen median kanavissa, myös kasvotusten. Vierailut esimerkiksi ammatillisissa oppilaitoksissa tarjoavat mahdollisuuden tavata ja keskustella eritaustaisten opiskelijoiden kanssa nuorista aikuisiin. Tulee kuitenkin huolehtia siitä, että kaikki puolueet ovat yhdenvertaisesti esillä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**
- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

-

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

KARVIN arvioinnin kehittämissuosituksen mukaan koulutuksen järjestäjien ja oppilaitoksen johdon tulisi tiedottaa opiskelijoita opiskelijakunnan hallituksen vaikuttamismahdollisuuksista. Opiskelijakuntatoiminnasta tulisi viestiä säännöllisesti ja monikanavaisesti, jotta tavoitetaan kaikki opiskelijat. Oppilaitoksissa tulisi olla myös selkeä rakenne sille, miten oppilaitoksen sisäinen ja muu yhteiskunnallinen vaikuttamistoiminta sekä opiskelijakuntatoiminta sisällytetään osaksi opintoja.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

-

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

AMKE pitää hyvänä ehdotusta, että lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkitystä painotetaan avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä. Tästä on jo hyviä kokemuksia opetus- ja kulttuuriministeriön nuorille järjestämässä verkkokuulemisissa liittyen esimerkiksi oppivelvollisuuslain valmisteluun sekä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen oppimisen tuen uudistamiseen.

AMKE korostaa, että ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden osallistumista ja kuulemista voidaan vahvistaa oppilaitoksen toiminnassa monin tavoin. KARVIN arvioinnin mukaan opiskelijoiden kannalta merkityksellisiä asioita ovat esimerkiksi opetuksen järjestämiseen, opintojen suorittamiseen sekä oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen liittyvät kysymykset. Myös opiskelijapalautteen kerääminen ja sen käsittely yhdessä opiskelijoiden kanssa on tärkeää. Opiskelijoiden antaman palautteen näkyminen konkreettisenä toimintana oppilaitoksissa sekä oppilaitoksen ja opiskelijoiden vuoropuhelu motivoi osallistumaan toiminnan kehittämiseen jatkossakin.

AMKE katsoo, että oppilaitoksissa olisi hyvä harkita opiskelijoiden edustajien nimeämistä esimerkiksi oppilaitoksen johtoryhmään, työryhmiin ja muihin mahdollisiin toimielimiin.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**
- **osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.**

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

AMKE pitää kannatettavana vahvistaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri koulutusasteiden välillä. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen näkökulmat tulee ottaa mukaan eri oppiaineissa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,
- mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

AMKE pitää kannatettavana, että demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta kehitetään laajassa yhteistyössä sekä hyviä käytäntöjä ja materiaaleja skaalataan ja levitetään valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle
- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.

-

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,
- jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,
- digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,
- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

-

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,
- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

-

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,
- alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,

- asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,
- tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,
- demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.

-

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyttä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinointia ja kansainvälisten demokratiasuosittelujen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

-

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

-

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Ågren Satu
Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry